

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο γράφων διανύει ήδη μια υπερτριακονταετή παράδοση στη συστηματική επεξεργασία του Γενικού Μέρους του Ποινικού Δικαίου, με αφητηρία το 1991, όταν ανέλαβα με αποκλειστική μου ευθύνη την επιμέλεια της νέας έκδοσης του συγγράμματος του αιμνήστου *Ιωάννη Γεωργάκη «Ποινικό Δίκαιο – Διδασκαλία»* (1991). Ακολούθησε, ένα χρόνο μετά, η πρώτη έκδοση του έργου *«Διάγραμμα Ποινικού Δικαίου – Γενικό Μέρος»* (1992). Η ενθουσιώδης υποδοχή που του επιφύλαξε το αναγνωστικό κοινό αλλά και οι συνεχώς νέοι προβληματισμοί που κέντρισαν το ενδιαφέρον του συγγραφέα και επέβαλαν την ένταξή τους στο όλο δογματικό σύστημα του Γενικού Μέρους του ποινικού δικαίου, τέλος δε η ανάγκη για συνεχή συμπλήρωση και ανανέωση της ύλης του, οδήγησαν στη συνέχεια σε τέσσερις ακόμη εκδόσεις του Διαγράμματος (δεύτερη έκδοση τον Νοέμβριο 1993, τρίτη έκδοση τον Μάιο 1995, τέταρτη έκδοση τον Δεκέμβριο 1998, πέμπτη έκδοση τον Φεβρουάριο 2003).

Πλήρη μορφή γνώρισε η επεξεργασία του Γενικού Μέρους με την έκδοση του εκτενούς έργου μου *«Σύνοψη Ποινικού Δικαίου»* σε δύο τόμους (Α' τόμος 2010, Β' τόμος 2012). Με αυτή το έργο είχε πάρει την τελική μορφή στην επιθυμητή από τον συγγραφέα έκταση και βάθος ανάπτυξης. Όμως, οι ραγδαίες εξελίξεις των τελευταίων ετών σε νομοθεσία (κυρίως με τη σχετικά πρόσφατη θέσπιση του νέου Ποινικού Κώδικα τον Ιούλιο του 2019), και νομολογία (σε αντίθεση με μια μάλλον διαπιστούμενη «τελμάτωση» του κλασσικού ποινικού δόγματος) οδήγησαν στην ανάγκη νέας, ενημερωμένης και εκσυγχρονισμένης έκδοσης. Πράγματι, η θέσπιση του νέου Ποινικού Κώδικα επέφερε σημαντικές αλλαγές στην εικόνα του σύγχρονου ελληνικού ποινικού δικαίου: Η κατάργηση των πταισμάτων, η ριζική αναθεώρηση του συστήματος των ποινών και των θεσμών που συνοδεύουν την έκτισή τους (αναστολή, υπ' όρον απόλυση), η απόλειψη ή ο εκσυγχρονισμός πολλών θεσμών του Γενικού Μέρους (υποτροπή, μετατροπή, αόριστη κάθειρξη), όσο και επιμέρους διατάξεων του Ειδικού Μέρους, η εξάλειψη των υπηρεσιακών εγκλημάτων κατά της περιουσίας και της ιδιοκτησίας, η κατάργηση του δρακόντειου νόμου 1680/1950 και η ενσωμάτωσή του σε σαφώς ηπιότερη μορφή στις κοινές διατάξεις του Ειδικού Μέρους, η επέκταση της κατ' έγκληση δίωξης και στις κακουργηματικές μορφές των εγκλημάτων κατά περιουσιακών εννόμων αγαθών, ο εκ νέου εκσυγχρονισμός των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, η συνέχιση της μεταρρύθμισης του δικαίου των ανηλίκων, αποτελούν κάποιες από τις πολλές σημαντικές εξελίξεις στο νέο δίκαιο, η εναρμόνιση των οποίων με τις διατάξεις του παλαιού δικαίου που διατηρήθηκαν αποτελεί στοίχημα για τη νομολογία αλλά και πεδίο δόξης λαμπρό για τη θεωρία.

Στην αρχή του όλου έργου προτάσσεται η κυριότερη ελληνική βιβλιογραφία του Γενικού Μέρους του ποινικού δικαίου, η οποία περιλαμβάνει τα βασικά γενικά συγγράμματα που αναφέρονται σε αυτό, στη δε αρχή κάθε κεφαλαίου προστίθεται σχεδόν

εξαντλητικός κατάλογος των δημοσιεύσεων που αφορούν την συγκεκριμένη ύλη. Το ποινικό δίκαιο, ως εφαρμοσμένη επιστήμη, δεν επιτρέπεται να αγνοεί τις θέσεις και τις εξελίξεις της νομολογίας. Αντίθετα, μόνο η στενή σχέση και ο διαρκής διάλογος με αυτή είναι δυνατόν να προάγουν την ποινική επιστήμη. Για τον λόγο αυτό δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην αναλυτική παράθεση της νομολογίας, η οποία, πέρα από την πρακτική της χρησιμότητα, συμβάλλει αποφασιστικά και στην ανάπτυξη και κατανόηση του ποινικού δόγματος. Σε τελευταία ανάλυση, η νομολογία φέρει το βάρος να είναι ο κείριος και αυθεντικός ερμηνευτής και εφαρμοστής του ποινικού δικαίου: Το ποινικό δόγμα είναι, όπως προκύπτει από την ίδια τη σημασία της λέξεως, μια «άποψη» (έστω και αν αυτή έχει περιβληθεί το κύρος και τη βαρύτητα μακρόχρονης και πολύπλευρης επιστημονικής επεξεργασίας), ενώ η νομολογία αποτελεί «γεγονός» που αντικατοπτρίζεται άμεσα και καθ' ολοκληρία στην καθημερινή νομική πράξη και επιφέρει στους πολίτες τις συνέπειες που προβλέπει ο νόμος. Βέβαια αυτό, δεν μειώνει την τεράστια σημασία του ποινικού δόγματος που αποτελεί ένα είδος υποστηρικτή αλλά και επιτηρητή της νομολογίας, με σχολιασμό, κριτικές παρατηρήσεις και υποδείξεις, αλλά ταυτόχρονα της προσφέρει και το απαραίτητο επεξεργασμένο υλικό και την επιχειρηματολογία, προκειμένου αυτή να διαμορφώσει τη μείζονα πρόταση του δικανικού συλλογισμού. Όμως, χωρίς τη διαλεκτική αλλά και συνθετική αντιπαραβολή με τη νομολογία, οποιαδήποτε προσπάθεια αναπτύξεως του δόγματος του ποινικού δικαίου θα αποτελούσε «κενό γράμμα» με μειωμένη θεωρητική και πρακτική σημασία. Έτσι, ο μόνιμος και σε βάθος διάλογος της θεωρίας με τη νομολογία αναδεικνύεται σε βασικό μέλημα αλλά και χαρακτηριστικό του παρόντος, ο οποίος υλοποιείται με την ενσωμάτωση σε μεγάλη έκταση της νομολογίας στο κείμενο, είτε με ευθεία αναφορά στις απόψεις της, που συνήθως δίνουν και την κατεύθυνση περαιτέρω δογματικής επεξεργασίας των επιμέρους ζητημάτων, είτε με τη μορφή αποτύπωσης παραδειγμάτων που εξηγούν τους θεωρητικούς προβληματισμούς, είτε με τη μορφή, στο τέλος κάθε ενότητας, παράθεσης περιπτωσιολογίας από τη νομολογία, ώστε έτσι να δίνεται η πλήρης εικόνα της αντιμετώπισης των επιμέρους ζητημάτων στην πράξη. Επίσης, εκτός της νομολογίας των ελληνικών δικαστηρίων γίνεται επιλεκτική αναφορά και σε ενδιαφέρουσες αποφάσεις αλλοδαπών δικαστηρίων που έχουν δημοσιευθεί στον ελληνικό νομικό τύπο και γι' αυτό τον λόγο είναι εύκολα προσπελάσιμες στον Έλληνα αναγνώστη.

Στόχος του παρόντος κειμένου είναι η μεθοδική παρουσίαση της ύλης που προσφέρει βέλτιστη δυνατότητα αφομοίωσης και η εμβάθυνση στη λεπτομέρεια εκεί όπου αυτό έχει σημασία, είτε για την καλύτερη κατανόηση των ζητημάτων είτε για την στήριξη της έρευνας της πρακτικής εφαρμογής. Σε κάθε επιμέρους ζήτημα έχει γίνει προσπάθεια να παρατεθούν όλες οι σημαντικές απόψεις που έχουν υποστηριχθεί στην θεωρία, είτε υπό τη μορφή αυτούσιων αποσπασμάτων είτε υπό αυτή της συνοπτικής παρουσίας. Αυτό μπορεί ενίοτε να αποβαίνει σε βάρος της λιτότητας. Όμως, από την άλλη πλευρά, η καταγραφή και ανάδειξη των απόψεων των εκπροσώπων της θεωρίας σε ένα σύγγραμμα, όπως το παρόν, πέραν του ότι αποδίδει την πλήρη δογματική εικόνα και επίσης συμβάλλει εποικοδομητικά στον επιστημονικό διάλογο, αποτελεί την ελάχιστη οφειλόμενη αναγνώριση στην επίπονη επιστημονική τους προσπάθεια.

Βέβαια, στο σύγχρονο ποινικό δίκαιο έχει εξαπλωθεί η τάση, κυρίως μεταξύ των νε-

ότερων θεωρητικών, να επιδίδονται σε απέραντες λεπτολογίες και περιπτώσιολογικές αναπτύξεις, ακόμη και όταν αυτό ουδεμία ή ελάχιστη σημασία έχει για την επίλυση των συγκεκριμένων ζητημάτων που απασχολούν. Αυτό εξηγείται εν μέρει και από τον τεράστιο, πλέον, όγκο πληροφοριών που σωρεύονται τη σύγχρονη εποχή σε κάθε κλάδο της επιστήμης, και φυσικά και στο ποινικό δίκαιο, και χρήζουν ανάλογης επεξεργασίας, μπορεί δε να αποβεί εξαιρετικά χρήσιμο για την περαιτέρω ανάπτυξη του ποινικού δόγματος. Από την άλλη πλευρά, αποστολή ενός έργου που ασχολείται με το Γενικό Μέρος του ποινικού δικαίου είναι κατά κύριο λόγο να διευκολύνει τον (κάθε επιπέδου και βαθμού επιστημονικής ωριμότητας) αναγνώστη να δαμάσει και να κατανοήσει τόσο την ύλη στο σύνολό της όσο και τους επιμέρους προβληματισμούς που την απαρτίζουν, διευκολύνοντας έτσι και τη δυνατότητα άμεσης εφαρμογής της θεωρίας στις ανάγκες που ανακύπτουν στην πρακτική καθημερινότητα. Λαμπρό και αξεπέραστο μέχρι σήμερα παράδειγμα μιας τέτοιας επιτυχούς και ισορροπημένα περιεκτικής ανάπτυξης της ποινικής δογματικής αποτελεί το μνημειώδες έργο του *Νικολάου Χωραφά*, που προσφέρει σε εμάς του νεότερους το «χρυσό μέτρο» κάθε δογματικής ανάπτυξης.

Η παρούσα σε σύγκριση με την προηγούμενη δίτομη έκδοση έχει μια σημαντική παράλειψη: Απαλείφθηκε το ιδιαίτερο κεφάλαιο που αναφερόταν στην ιστορική εξέλιξη του ποινικού δικαίου. Αυτό έγινε κυρίως για λόγους οικονομίας χώρου, αλλά και διότι το κεφάλαιο αυτό παρουσίαζε (με εξαίρεση τη θέσπιση των νέων ποινικών κωδίκων, στην οποία ούτως ή άλλως γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στο παρόν) ελάχιστη εξέλιξη, σε σχέση με όσα είχαν ήδη καταγραφεί στην προηγούμενη έκδοση. Παρόλα αυτά, εν όψει του γεγονότος ότι σπανίζουν στον ελληνικό νομικό τύπο μελέτες ή δοκίμια με αντικείμενο την ιστορία του ποινικού δικαίου, η απόφαση αυτή δεν ήταν εύκολη. Μικρή παρηγοριά αποτελεί το γεγονός ότι περιορισμένες ιστορικές αναφορές ευρίσκονται διάσπαρτες σε ορισμένα σημεία του παρόντος, όπως π.χ. στην εισαγωγή, στην ανάπτυξη της αρχής *nulla poena sine lege*, στο κεφάλαιο περί ποινής, στο κεφάλαιο για το δίκαιο ανηλίκων κ.λπ. Όσοι λοιπόν ενδιαφέρονται να εντυπώσουν στην ιστορική εξέλιξη του ποινικού δικαίου, παραπέμπονται στην προηγούμενη έκδοση του παρόντος (Σύνοψη Ποινικού Δικαίου, Τόμος Ι, 2010, Κεφ. 2).

Μόλις συμπληρώθηκαν εβδομήντα έτη από τη θέση σε ισχύ του προϊσχύσαντος Ποινικού μας Κώδικα, τον Ιανουάριο του 1951, μέχρις ότου αυτός, τον Ιούλιο του 2019 αντικαταστάθηκε από το νέο Ποινικό Κώδικα. Στο διάστημα αυτό το ελληνικό ποινικό δίκαιο έζησε τεράστια ανάπτυξη. Τις αγωνιώδεις προσπάθειες της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς να στήσουν εκ των ενόντων τα θεμέλια της ελληνικής ποινικής επιστήμης ακολούθησε η εμπνευσμένη προσπάθεια βαθιάς δογματικής εντυπώσεως από τους λαμπρούς Έλληνες θεωρητικούς της δεκαετίας του '60 και του '70. Το τέλος του προηγούμενου και η αρχή του παρόντος αιώνα χαρακτηρίζεται από μια ευρύτατη, τόσο σε πλάτος όσο και σε βάθος, ανάπτυξη του ποινικού δόγματος στη χώρα μας, με συνέπεια αυτό να εμφανίζεται πλέον αυτοτελές και απογαλακτισμένο από τα ξένα δίκαια (ιδίως το γερμανικό) που αποτέλεσαν το πρότυπό του. Για το λόγο αυτό αποτέλεσε συνειδητή και σκόπιμη επιλογή του συγγραφέα η βιβλιογραφική αναφορά σε ελληνικές κατά κύριο λόγο πηγές, με δεδομένη την πλήρη σχεδόν κάλυψη όλων των επί μέρους ζητημάτων από την ελληνική βιβλιογραφία. Έτσι, κατεβλήθη, όπως ήδη ελέχθη, προσπάθεια

για κατά το δυνατόν εξαντλητική παράθεση της σχετικής ελληνικής βιβλιογραφίας στην αρχή κάθε κεφαλαίου, με δεδομένο ότι μια από τις φιλοδοξίες του παρόντος έργου είναι να αποτελέσει «πανδέκτη» της ελληνικής ποινικής βιβλιογραφίας που αφορά το Γενικό Μέρος. Ένα περαιτέρω σημείο ωρίμανσης του δόγματος του Ποινικού Δικαίου αποτελεί και το γεγονός ότι, πέραν των κλασικών συγγραμμάτων του απώτερου ιστορικού παρελθόντος, την τελευταία εικοσαετία είδαν το φως της δημοσιότητας σπουδαία έργα με αντικείμενο την ολική ή μερική επεξεργασία του Γενικού Μέρους, έτσι ώστε οι συχνές αναφορές σε αυτά και η διαλεκτική επεξεργασία τους στο παρόν κείμενο, να αποτελούν ταυτόχρονα επιστημονική ανάγκη και ακαδημαϊκό πρόβλημα.

Αντίθετα, αναφορές σε ξένη βιβλιογραφία λαμβάνουν χώρα επιλεκτικά, όταν πρόκειται για κεφαλαιώδους εμβέλειας ή ιστορικής σημασίας έργα ή εάν συντρέχει ανάγκη συγκριτικής ανάλυσης ή εξειδικευμένης βιβλιογραφικής ενημέρωσης. Πράγματι, εάν ανατρέξει κανείς στην ξένη βιβλιογραφία στο χώρο του ποινικού δικαίου, ιδιαίτερα δε τη γερμανική, θα διαπιστώσει, με εξαίρεση ορισμένα περιορισμένης εμβέλειας σύγχρονα ζητήματα, αφενός μεν μια ακατάσχετη φλυαρία, που τελικά δεν συνεισφέρει κάτι το ουσιαστικό, αφετέρου δε την αγωνιώδη προσπάθεια αναδιατύπωσης βασικών και παραδεδεγμένων αρχών του ποινικού δικαίου, με τη μορφή δήθεν «εναλλακτικών λύσεων», οι οποίες όμως, όταν απογυμνωθούν από την επιτηδευμένη φρασεολογία, καταδεικνύουν το ελάχιστο της πραγματικής αξίας τους. Όσο χρήσιμες και αν είναι τέτοιες προσπάθειες ως «ασκήσεις της σκέψης», δεν νομίζω ότι χρήζουν ιδιαίτερης επεξεργασίας σε ένα συστηματικό κείμενο αποτύπωσης των βασικών αρχών και κανόνων του Ποινικού Δικαίου, όπως το παρόν έργο.

Όμως, ενώ το ελληνικό ποινικό δίκαιο στέκεται, όπως εκθέσαμε παραπάνω, σε στέρεα δογματικά θεμέλια, καλείται σήμερα να αντιμετωπίσει την «εισβολή» ξένης προελεύσεως θεσμών, κανόνων και ρυθμίσεων που εντάσσονται υποχρεωτικά λόγω των δεσμεύσεων από τις διεθνείς συνθήκες στο εγχώριο δίκαιο και θέτουν σε κίνδυνο τη δογματική και λειτουργική του στερεότητα. Μέσα σε αυτό το διεθνές περιβάλλον η ανάγκη για επιμελή και ξεκάθαρη δογματική επεξεργασία του ποινικού δικαίου (σε διαρκή, όπως είπαμε, διάλογο με τη νομολογία) καθίσταται ακόμη πιο επιτακτική, αυτή δε ακριβώς την ανάγκη έρχεται να υπηρετήσει ως ταπεινή συνεισφορά και το παρόν πόνημα.

Η συγγραφή ενός Γενικού Μέρους του ποινικού δικαίου είναι μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία να διαπιστώσει ο γράφων το πεπερασμένο της ανθρώπινης φύσεως και μάστιχα στην ιδιαίτερη έκφανση αυτής, την ερευνητική εργασία και τη συγγραφική δραστηριότητα. Πράγματι, ο όγκος των πληροφοριών που έχουν σωρευθεί σήμερα και τις οποίες καλείται να διαχειριστεί ο συγγραφέας είναι τεράστιος, ώστε κάθε ελπίδα για εντελώς άρτια επεξεργασία του να εμφανίζεται εκ των προτέρων μάταιη και ουτοπική. Μετά από όλα αυτά ο κίνδυνος να αποθαρρυνθεί κανείς από την ολοκλήρωση ενός τέτοιου εγχειρήματος συναισθανόμενος τις πιθανότητες αποτυχίας του είναι, όσο και αν αυτό ξενίζει εκ πρώτης όψεως, ευθέως ανάλογος της εμπειρίας και γνώσεως που αποκτά στο ποινικό δόγμα. Με άλλα λόγια, όσο περισσότερο εντρυφά κανείς στα άδυτα της ποινικής επιστήμης, τόσο περισσότερο συνειδητοποιεί την αδυναμία του να δαμάσει με επιτυχία τις πολυσύνθετες νομικές, κοινωνικές και φιλοσοφικές έννοιες

που τη συνθέτουν. Για τον λόγο αυτόν ο συγγραφέας προσβλέπει στην επιείκεια του αναγνώστη αλλά και σε κάθε χρήσιμη υπόδειξη για συμπληρώσεις και διορθώσεις, που θα ληφθούν σοβαρά υπόψη για τις τυχόν επόμενες εκδόσεις.

Βιβλιογραφία και δημοσιευμένη νομολογία ελήφθησαν υπόψη μέχρι και τον Ιούλιο του 2021.

Λίγο πριν ξεκινήσει η διαδικασία της εκτύπωσης τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση, περί τα τέλη Σεπτεμβρίου του 2021, το πολυαναμενόμενο Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης υπό τον τίτλο «Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας». Το Σχέδιο Νόμου περιελάμβανε 164 άρθρα που εκτεινόταν σε 98 πυκνογραμμένες σελίδες. Αυτονοήτως, η αποδόμηση και η εκ νέου σύνθεση του έργου ήταν αδύνατη – κυρίως για λόγους εκδοτικούς, που συνδέονται με την τήρηση των προθεσμιών που ισχύουν για την διανομή του συγγράμματος σε διάφορα πανεπιστημιακά ιδρύματα. Παρά ταύτα, και οι δύο τόμοι του έργου ανακλήθηκαν από το τυπογραφείο και καταβλήθηκε μια συντονισμένη προσπάθεια, ώστε –μέσα σε συντομότητα χρονικό διάστημα– το έργο να ανταποκρίνεται στα δεδομένα του Σχεδίου Νόμου (έστω, πριν από την ολοκλήρωση της διαβούλευσης και την εισαγωγή του στην Βουλή προς ψήφιση). Ειδικότερα, έγινε μια προσπάθεια “εκ του προχείρου” ενσωμάτωσης των νομοθετικών ρυθμίσεων που περιέχονται στα άρθρα 1-30 του Σχεδίου Νόμου, με το σκεπτικό ότι το ανά χείρας πόνημα συνιστά ένα εγχειρίδιο του Γενικού Μέρους του Ποινικού Δικαίου, που ως τέτοιο θα έπρεπε να ανταποκρίνεται στα νέα νομοθετικά δεδομένα. Αντιθέτως, οι λιγότερο ουσιώδεις (για ένα σύγγραμμα Γενικού Μέρους) επιμέρους τροποποιήσεις των άρθρων 31-93 του ΣχΝ (αρκετές από τις οποίες αναφέρονται απλώς και μόνο στην τροποποίηση των ποινών των καθ’ έκαστον εγκλημάτων) για τεχνικούς λόγους δεν κατέστη δυνατό να ενσωματωθούν στην παρούσα έκδοση.

Εγκάρδιες ευχαριστίες οφείλω στην σύζυγό μου, *Αικατερίνη Συκιώτη-Χαραλαμπίκη*, Επίκ. Καθηγήτρια της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Frederick Κύπρου, για τον γόνιμο διάλογο και τις καίριες υποδείξεις σε επιμέρους ζητήματα, καθώς και για την έμπρακτη ηθική στήριξη που μου παρέσχε απλόχερα καθ’ όλη την διάρκεια εκπόνησης του παρόντος. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω και στην συνεργάτιδά μου, *Θάλεια Παπασημακοπούλου*, δικηγόρο Αθηνών, για την πολύτιμη υποστήριξή της στην οργάνωση της ύλης και την ενδελεχή επιμέλεια των κειμένων, καθώς και στον υιό μου, *Ιωάννη-Παύλο Χαραλαμπίκη*, ασκούμενο δικηγόρο, για την συνδρομή του στη συλλογή του νομολογιακού και βιβλιογραφικού υλικού.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στον συνάδελφό μου στη Νομική Σχολή του ΔΠΘ *Θωμά Σάμιο*, διότι, ήδη από την προηγούμενη έκδοση, περιέβαλε το παρόν έργο με ιδιαίτερη στοργή, μοιράστηκε μαζί μου προβληματισμούς ως προς την τελική μορφή και δομή του, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων υιοθετήθηκε και εντάχθηκε στην παρούσα έκδοση, προέβη σε εξαιρετικά χρήσιμες επισημάνσεις επί της ουσίας, επιμελήθηκε με ιδιαίτερη σχολαστικότητα το κείμενο με βελτιωτικές παρεμβάσεις σε αρκετά σημεία και συνέβαλε στον έλεγχο και την επαλήθευση επιμέρους αναφορών, στηρίζοντας, έτσι, αποτελεσματικά την όλη προσπάθεια. Η άριστη μεταξύ μας συνεργασία

Πρόλογος

και ο άψογος συντονισμός αποτελεί οίωνό ακόμη εντονότερης και ουσιαστικότερης εμπλοκής του στην επόμενη έκδοση του παρόντος.

Ο αγαπητός φίλος, εκδότης *Παναγιώτης Σάκκουλας*, με τον οποίο μας συνδέει μακρόχρονη προσωπική σχέση και συνεργασία, ήταν αυτός που αγκάλιασε το όλο εγχείρημα με ενδιαφέρον και με ενίσχυσε ηθικά καθ' όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας του, μου έκανε δε την τιμή να το εντάξει στο πρόγραμμα του εκδοτικού του οίκου.

Αθήνα / Κομοτηνή, Σεπτέμβριος 2021
Αριστοτέλης Ι. Χαραλαμπίκης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Τσάτσος Κ.*, Το πρόβλημα της ερμηνείας του δικαίου, 1932, *Γεωργάκης*, Η απαγόρευσις της αναλογίας εις το ποινικόν δίκαιον, 1937, *Ζαγκαρόλας*, Η αρχή nullum crimen nulla poena sine lege εις τους νεότερους ποινικούς κώδικες, ΑΠΕ 1937, 95, *Παπακυριακόπουλος*, Δικαιοπλαστική εξουσία του ποινικού δικαστού, 1945, *Ζαγκαρόλας*, Η αρχή «ουδεμία ποινή άνευ πταισματος» και αι από ταύτης παρεκκλίσεις, τεύχ. Α-Β, 1950, *Μαγκάκης*, Το πρόβλημα του οικονομικού ποινικού δικαίου. Συγχρόνως συμβολή εις την θεωρίαν του διοικητικού ποινικού δικαίου, ΠοινΧρ 1958, 385, 465, *Γεωργάκης*, Ποινικόν δίκαιον και φιλοσοφία, 1959, *Μαγκάκης*, Βασικά αρχαί διέπουσai την σύνταξιν ειδικών ποινικών διατάξεων, ΠοινΧρ 1959, 294, *Χωραφάς*, Αι πνευματικά βάσεις του ελληνικού Ποινικού Κώδικος, ΠοινΧρ 1963, 529, *Τράμπος*, Ερμηνεία ποινικών νόμων και κοινωνικός παράγων, 1964, *Κωνσταντάρας*, Η παρ' ημίν ποινική νομοθεσία και η ερμηνευτική αυτής επεξεργασία, ΝοΒ 1966, 783, *Ψαρούδα-Μπενάκη*, Εγκλήματα και παραβάσεις τάξεως, ΠοινΧρ 1967, 65, *Χριστόπουλος*, Η αρχή της νομιμότητας των ποινών, ΠοινΧρ 1970, 748, *Δέδες*, Το έθιμον ως πηγή κανόνων του ποινικού δικαίου, ΠοινΧρ 1971, 273, *Δέδες*, Το έθιμον εν τω ποινικώ δικαίω, 1972, *Ανδρουλάκης*, Nulla poena sine lege certa, ΠοινΧρ 1973, 513, *Μανωλεδάκης*, Το άρθρο 7 του Συντάγματος και οι ποινικοί νόμοι, ΠοινΧρ 1973, 865, *Παπαδάτος*, Γενικές αρχές της συγχρόνου ορθολογικής και ανθρωπιστικής αντεγκληματικής πολιτικής, τ. Ι (1973), τ. ΙΙ (1977), *Δέδες*, Η έννοια του όρου «νόμος» εις τας ποινικάς διατάξεις του Συντάγματος, ΤοΣ 1975, 235, *Ανδρουλάκης*, Σύνταγμα και ποινική δικαιοσύνη, σε: Η επίδρασις του Συντάγματος του 1975 επί του ιδιωτικού και Δημοσίου Δικαίου, 1976, 63, *Κουράκης*, Βάσεις και τάσεις της συγχρόνου αντεγκληματικής πολιτικής, ΠοινΧρ 1978, 1, *Μάνεσης*, Το πρόβλημα της ασφάλειας του κράτους και η ελευθερία, 1980, *Μανωλεδάκης*, Εισαγωγή στο Δίκαιο, 1980, *Μανωλεδάκης*, Η σχετικότητα της ποινικής προστασίας, 1980, *Αναστασίου*, Η αναδρομική ισχύς των ποινικών νόμων, ΕλλΔνη 1981, 102, *Γιαννίδης*, Μια περίπτωση λογικής αναλύσεως και ερμηνείας στο ποινικό δίκαιο, ΠοινΧρ 1981, 97, *Παρασκευόπουλος*, Η κριτική της ποινικής δικαιοσύνης από τον πολίτη και τον ειδικό, Επιστημονική Επετηρίς Αρμενοπούλου, 1982, 7, *Δασκαλάκης*, Η., Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης, 1985, *Κουράκης*, Οι προοπτικές της εγκληματολογίας, Αρμεν. 1985, 117, *Λοβέρδος*, Το ποινικό φαινόμενο στα πλαίσια των ευρωπαϊκών κοινοτήτων, ΝοΒ 1985, 1542, *Μπιτζιλέκης*, Τα όρια εφαρμογής της αρχής nullum crimen sine lege στους λόγους άρσης του αδικού, ΠοινΧρ 1985, 529, *Ψαρούδα-Μπενάκη*, Η έννοια του «εγγράφου» στον Π.Κ. και οι παράνομες κασσέτες (Παρατηρήσεις στην απόφαση 239/1985 Πεντ. Εφετείου Αθηνών, ΛΕ/511), ΠοινΧρ 1985, 525, *Ανδρουλάκης*, Το «έγγραφο» των άρθρων 13΄, 216 επ. ΠΚ, το «έγγραφο» των άρθρων 178 και 364 ΚΠΔ και η φωτοτυπία, ΠοινΧρ 1986, 785, *Δασκαλόπουλος*, Η ποινική υπόστασις του άρθρου 100 παρ. 1 περ. β΄ του Τελωνειακού Κώδικα, ΠοινΧρ 1986, 23, *Καρκατσούλης*, Η συμβολή της λειτουργικής ανάλυσης στην ποινική νομοθέτηση, ΠοινΧρ 1986, 961, *Αμύγδαλος*, Η συνταγματικότητα των «διοικητικών προστίμων», ΠοινΧρ 1986, 221, *Βεγληρής*, Αόριστος ποινικός νόμος, ΝοΒ 1987, 691, *Γραμματικούδης*, Προβλήματα από τις σχέσεις εγκληματία – θύματος, ΝοΒ 1987, 437, *Hirsch*, Τάσεις μεταρρύθμισης του ειδικού μέρους του ποινικού δικαίου, ΝοΒ 1987, 1113, *Παπαθεοδώρου*, Θυματολογία και αντεγκληματική πολιτική, ΝοΒ 1989, 674, *Μανωλεδάκης*, Η κατάχρηση της

Μέρος πρώτο: Εισαγωγή

ποινικής καταστολής, Μελέτες 1990, 89, Γεωργιάκης, Ιδεοπολιτικοί ορίζοντες του συγχρόνου ποινικού δικαίου, 1991, Γράβαρης, Συγκριτική θεώρηση των ποινικών και των διοικητικών κυρώσεων, σε: Στράγγα, Είδη κυρώσεων και δικαιοίκοι κλάδοι, 1991, 259, Κουράκης, Εγκληματολογικοί ορίζοντες, 1991, Κωνσταντινίδης Αγγ., Το έγγραφο του άρθρου 13 περ. γ' και το τηλετύπημα (telex), ΠοινΧρ 1991, 940, Λίβος, Γλωσσολογική στροφή και ορθολογικό πρόταγμα: προεισαγωγικά σε μια σημειολογία των ποινικών θεσμών, ΝοΒ 1991, 934, Μανωλεδάκης, Πόσο χρήσιμη είναι η νομική θεωρία στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης; Υπερ. 1991, 7, Παύλου, Η φωτοτυπία ως έγγραφο και ως πλαστό έγγραφο, Υπερ. 1991, 301, Ράντος, Έννοια και είδη κυρώσεων εις το φορολογικό δίκαιο, σε: Στράγγα, Είδη κυρώσεων και δικαιοίκοι κλάδοι, 1991, 297, Στράγγα, Η έννοια της κυρώσεως ως θεμελιώδης δικαιοίκοι έννοια, σε: Στράγγα, Είδη κυρώσεων και δικαιοίκοι κλάδοι, 1991, 1, Φαρσεδάκης, Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της, 1991, Χαραλαμπάκης, Η αρχή της αναλογίας κατά την επιβολή παρεπόμενων ποινών και ιδιαίτερα κατά τη δήμευση, Υπερ. 1991, 731, Αργυρόπουλος, Η αυστηρότητα του ποινικού Δικαίου και η δικαστική ανεξαρτησία, ΝοΒ 1992, 1163, Γιαννόπουλος, Πληθωρισμός στην άσκηση ποινικών διώξεων και φθίνουσα δραστικότητα γενικής πρόληψης εγκλημάτων, ΠοινΧρ 1992, 911, Κουράκης, Η ουσιαστική έννοια του εγκλήματος ως έρεισμα για τη διάκριση γνησίων και μη γνησίων ποινών, Υπερ. 1992, 273, Χαραλαμπάκης, Οι προεκτάσεις της σχέσεως εξουσίας και δικαίου στο ποινικό δίκαιο, Υπερ. 1992, 515, Δαλακούρας, Αρχή της αναλογικότητας και μέτρα δικονομικού καταναγκασμού, 1993, Δαρζέντας, Η αυτονομία του πειθαρχικού δικαίου των δημοσίων υπαλλήλων, σε: Νομικά Κείμενα Δημοσίου Δικαίου και Φιλοσοφίας του Δικαίου, 1993, 149, του ιδίου, Τα μεγάλα προβλήματα του πειθαρχικού δικαίου, όπ. παρ., 193, Δημητράτος, Αντεγκληματική πολιτική και συμβολικό ποινικό δίκαιο, ΝοΒ 1993, 1045, Μπέκας, Η χρονική επέκταση ισχύος των ποινικών νόμων, 1993, Μυλωνόπουλος, «Γλωσσικό νόημα» του ποινικού κανόνα και «αληθής βούληση» του ιστορικού νομοθέτη, Η περίπτωση του άρθρου 263Α ΠΚ, ΠοινΧρ 1993, 353, Αλεξιάδης, Η αντεγκληματική πολιτική, σε: Κουράκη (επιμ. έκδ.). Αντεγκληματική πολιτική Ι, 1994, 15, Αναγνωστάκης, Η διαδικασία επιβολής ποινής ως στάδιο αντεγκληματικής πολιτικής, όπ. παρ., 73, Χαραλαμπάκης, Εξουσία, Ποινικό δίκαιο και αντεγκληματική πολιτική, όπ. παρ., 117, Παπαγεωργίου Κ., Κοινωνική ηθική και αντεγκληματική πολιτική, όπ. παρ., 129, Δημητράτος, Όψεις της σύγχρονης προβληματικής στην θεωρία και πρακτική του ποινικού δικαίου, όπ. παρ. 141, Παπαχαλαράμπους, Στρατηγικό πρόταγμα στο ποινικό δίκαιο, όπ. παρ. 151, Αναγνωστόπουλος Γ., Αποτελεσματικότητα της ποινικής καταστολής και αρχή του κράτους δικαίου, όπ. παρ., 171, Καρκατσούλης, Πώς σκέπτεται και ενεργεί ο ποινικός νομοθέτης;, όπ. παρ., 237, Κουράκης, Βάσεις και τάσεις της συγχρόνου αντεγκληματικής πολιτικής, όπ. παρ., 469, Μανωλεδάκης, Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης (μεταξύ εξουσίας και ελευθερίας) Υπερ. 1994, 1251, Μυλωνάς, Δεσμεύεται ο νομοθέτης ως προς την εγκληματοποίηση συμπεριφορών; Υπερ. 1994, 775, Παπαδόπουλος, Τα χρονικά όρια της ισχύος των ποινικών δικονομικών νόμων, Υπερ. 1994, 975, Γιαννόπουλος, Αντεγκληματική πολιτική και επιμέτρηση της ποινής, ΠοινΧρ 1995, 956, Μανωλεδάκης, Διάλογος με τον ποινικό νομοθέτη 1995, Πανούσης, Το μήνυμα στην εγκληματολογία, 1995, Πανταζόπουλος, Από της λογίας παραδόσεως εις τον Αστικόν Κώδικα, 2^η έκδ. 1995, Παύλου, Οι αρχές της αναλογίας κατά την επιβολή παρεπόμενων ποινών: ένα αναγκαίο «επιμετρητικό» πρόχωμα; Υπερ. 1995, 453, Prittwitz, Το γερμανικό ποινικό δίκαιο: αποπασιαστικό; επικουρικό; ultima ratio; (Σκέψεις για το λόγο και τα όρια γνωστών συστημάτων περιορισμού του ποινικού δικαίου), Υπερ. 1995, 915, Κρουσταλάκης, Διάλογος (;) θεωρίας και νομολογίας στην ποινική δίκη, Υπερ. 1996, 3, Λαμπροπούλου, Από την εγκληματολογία στην κοινωνιολογία του ποινικού δικαίου: το μέλλον της εγκληματολογίας, Μνήμη ΙΙ, 1996, 871, Λίβος, Η κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος, ΠοινΧρ 1996, 1374, Συκιώτου, Αποποινικοποίηση και οιονεί αποποινικοποίηση de jure στην Ελλάδα και τη Γαλλία προς όφελος των διοικητικών κυρώσεων, όπ. παρ. 1119, Παπανεοφύτου, Σχέση της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος με τις διοικητικές διατάξεις και τις διοικητικές κυρώσεις,

(Πρακτικά Έ' Πανελλην. Συνεδρ. ΕΕΠΔ) 1996, σελ. 25 επ., *Πουλής*, Θρησκευτικό ποινικό δίκαιο, 1996, *Μανωλεδάκης*, Η προστασία των Αδυνάτων στο Ποινικό Δίκαιο, Υπερ. 1996, 931, *Καρεκλάς*, Φυσικό ή θετικό δίκαιο; Η επιστροφή στον κανόνα του Radbruch, Υπερ. 1997, 1181, *Μανωλεδάκης*, Η κοινωνική επίδραση της ποινικής νομολογίας, Υπερ. 1997, 3, *Δημητράτος*, Ένομο αγαθό και διδασκαλία περί εγκλήματος στο ποινικό δίκαιο, 1998, *Κοκκινάκης*, Προλεγόμενα μιας νέας αντεγκληματικής πολιτικής, ΠοινΔικ 1998, 359, *Κρουσταλάκης*, Προβλήματα και προβληματισμοί από την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, ΠοινΧρ 1998, 428, *Κτιστάκης*, Ζητήματα εξορθολογισμού του ποινικού δικαίου, ΠοινΧρ 1998, 1022, *Μανωλεδάκης*, Το έννομο αγαθό ως βασική έννοια του ποινικού δικαίου, 1998, *Μπέκας*, Οι νέοι αυθεντικοί ορισμοί στον Π.Κ. και οι επιπτώσεις του στην τυποποίηση του ποινικού φαινομένου, Υπερ. 1998, 267, *Παπανεοφύτου*, Ποινικό δίκαιο και ποινικό δόγμα υπό το πρίσμα των σύγχρονων αξιώσεων προστασίας από τους κινδύνους της τεχνολογικής εξέλιξης, ΠοινΧρ 1998, 849, *Ροχίν*, Έχει το ποινικό δίκαιο μέλλον; ΠοινΧρ 1998, 705, *Χαραλαμπίδης*, Το ποινικό δίκαιο «υπηρετής» μιας πρόσκαιρης σκοπιμότητας; Υπερ. 1998, 3, *Αλεξιάδης*, Η Ευρώπη σε μια εποχή αλλαγής: αντεγκληματική πολιτική και ποινικό δίκαιο, Υπερ. 1999, 1537, *Hassemer*, «Corpus juris», προς ένα ευρωπαϊκό ποινικό δικαστήριο; Υπερ. 1999, 595, *Hirsch*, Σύγχρονη ποινική νομοθεσία και τα όρια του ποινικού δικαίου, ΠοινΧρ 1999, 981, *Καϊάφα-Γκμπάντι*, «Corpus juris», και τυποποίηση του ποινικού φαινομένου στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Υπερ. 1999, 621, *Κρουσταλάκης*, Το κοινωνικό κράτος δικαίου και τα κοινωνικά δικαιώματα, Υπερ. 1999, 477, *Μανωλεδάκης*, Προβληματισμοί για τη συγκρότηση ενός ενιαίου ευρωπαϊκού ποινικού δικαστικού χώρου, Υπερ. 1999, 1091, *Μαργαρίτης*, «Corpus juris» και ελληνική ποινική δικονομική τάξη, Υπερ. 1999, 1103, *Μπιτζιλέκης*, Γεγονότα και κρίσεις στο δίκαιο και ειδικότερα στο ποινικό δίκαιο, 1999, *Παρασκευόπουλος*, Το «corpus juris» στα πλαίσια διεθνούς αντεγκληματικής πολιτικής, Υπερ. 1999, 605, *Σπινέλλης*, Το «corpus juris» για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Υπερ. 1999, 3, *Στάγκος*, Η ορθή νομική βάση για τη θέσπιση του corpus juris υπό τους όρους της συνθήκης ίδρυσης της ευρωπαϊκής ένωσης, Υπερ. 1999, 1123, *Αναγνωστόπουλος*, Από το εθνικό ποινικό δίκαιο στο ποινικό δίκαιο των εθνών, ΠοινΧρ 2000, 5, *Δημητράτος*, Προβλήματα ποινικής δογματικής στο κατώφλι της τρίτης χιλιετίας, ΠοινΧρ 2000, 381, *Günther*, Ποινική ευθύνη στην κοινωνία των πολιτών, Υπερ. 2000, 25, *Hassemer*, Προβλεπόμενες εξελίξεις στη δογματική του ποινικού δικαίου και την αντεγκληματική πολιτική, Υπερ. 2000, 3, *Ηλιάδου*, Η προστασία του ανθρώπου από τις εξελίξεις της βιοτεχνολογίας ενόψει της αναθεώρησης του συντάγματος (άρθρο 5γ), Υπερ. 2000, 973, *Καϊάφα-Γκμπάντι*, Το ποινικό δίκαιο στην καμπή του 2000: με το βλέμμα προς το μέλλον χωρίς αποτίμηση του παρελθόντος; Υπερ. 2000, 47, *Κιούπης*, Η αρχή nullum crimen sine lege certa στο σύγχρονο ποινικό δίκαιο, ΠοινΧρ 2000, 193, *Κιούπης*, Συνηγορία για τον περιορισμό του ποινικού δικαίου, σε: *Κουράκη* (επιμ.), *Αντεγκληματική Πολιτική II*, 2000, 135, *Κωνσταντινίδης Άγγ.*, Η έννοια και η λειτουργία του εγγράφου στο ουσιαστικό και δικονομικό ποινικό δίκαιο, 2000, *Μανωλεδάκης*, Μπορεί να επιβιώσει το ποινικό δίκαιο –όπως διαμορφώθηκε μέχρι σήμερα στον ευρωπαϊκό χώρο– και στο νέο αιώνα; Υπερ. 2000, 15, *Μπιτζιλέκης*, Προβληματισμοί της ποινικής δογματικής στην καμπή της χιλιετίας, Υπερ. 2000, 117, *Neumann*, Έχει μέλλον η θεωρία του ποινικού δικαίου; Υπερ. 2000, 129, *Prittowitz*, Περίγραμμα του ποινικού δικαίου και της αντεγκληματικής πολιτικής στην εποχή της παγκοσμιοποίησής, Υπερ. 2000, 203, *Schulz*, Είναι δυνατή η διάσωση της αξιώσεως της αληθείας της ποινικής δίκης; Υπερ. 2000, 91, *Παρασκευόπουλος*, Τα διεθνή ποινικά δικαστήρια στα πλαίσια της διεθνούς αντεγκληματικής πολιτικής στη στροφή του 2000, Υπερ. 2000, 189, *Αλεξιάδης*, Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής, 2001, *Ανδριανάκης*, Θυματολογικά, 2001, *Ζησιάδης*, Η φαιά ζώνη στο οικονομικό ποινικό δίκαιο. Ο «ελεύθερος από το δίκαιο χώρος» και οι «συμβιβασμοί στο δίκαιο», τιμ. τόμ. Δ. Σπινέλλη, 2001, 1295, *Καϊάφα-Γκμπάντι*, Ευρωπαϊκή σύγκλιση και το ποινικό δίκαιο –σύγχρονες εξελίξεις, ΠοινΔικ 2001, 1284, *Καϊάφα-Γκμπάντι*, Το ευρωπαϊκό εγχείρημα διαμόρφωσης κοινών ποινικών κανόνων – οι ουσιαστικές διατάξεις του corpus juris

Μέρος πρώτο: Εισαγωγή

κατά το νέο τροποποιημένο σχέδιο των προτάσεων της Φλωρεντίας, ΠοινΧρ 2001, 97, *Καϊάφρα-Γκμπάντι*, Ο κίνδυνος στο ποινικό δίκαιο: Μεταξύ προστασίας των ενόμων αγαθών και εγγυητικής λειτουργίας τους ποινικού δικαίου, τιμ. τόμ. Δ. Σπινέλλη, 2001, 469, *Κιούπης*, Η επίδραση του Διαφωτισμού στο ποινικό δίκαιο, ΠοινΧρ 2001, 577, *Κουράκης*, Το έγκλημα και οι εγκληματολογικές επιστήμες στον 21^ο αιώνα, Πλογ 2001, 801, *Κουράκης*, Ποινικές διατάξεις που μένουν ανεφάρμοστες, Πλογ 2001, 2175, *Κωνσταντινίδης Αγγ.*, Συνέπειες από τη διευρυμένη έννοια του εγγράφου στις μαγνητοβιντεοταινίες και στους ψηφιακούς δίσκους, Πλογ 2001, 1661, *Μανωλεδάκης*, Σκέψεις για την σημασία της νομολογίας του Αρείου Πάγου στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, τιμ. τόμ. Δ. Σπινέλλη, 2001, 677, *Μαυρής*, Η ιστορική διάσταση της αντεγκληματικής πολιτικής, Πλογ 2001, 1595, *Μπιτζιλέκης*, Το τιμωρητικό και το φιλελεύθερο στοιχείο στο ποινικό δίκαιο, ΠοινΧρ 2001, 289, *Μυλωνόπουλος*, Ο εφαρμοστής του ποινικού δικαίου μπροστά στη σύγχρονη νομική πραγματικότητα, Πλογ 2001, 805, *Παπαδαμάκης*, Πρόσφατες τάσεις και θέσεις της νομολογίας του Ακυρωτικού στο χώρο του ποινικού δικαίου, τιμ. τόμ. Δ. Σπινέλλη, 2001, 727, *Πανούσης*, Θεωρία του χάους και εγκληματολογία, ΠοινΔικ 2001, 403, *Ξανιδάς*, Παρατηρήσεις επί των προτεινομένων τροποποιήσεων στις διατάξεις του συντάγματος σχετικά με θέματα δικαιοσύνης, ΠοινΔικ 2001, 170, *Τσήτσουρα*, Νεότερες τάσεις στη θυματολογία, Πλογ 2001, 721, *Χαραλαμπάκης*, Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το ουσιαστικό ποινικό δίκαιο, Πλογ 2001, 381, *Χαραλαμπάκης*, Η εικόνα του ποινικού δικαίου στο ξεκίνημα του 21^{ου} αιώνα, Πλογ 2001, 809, *Χαραλαμπάκης*, Ποινικό Δόγμα και διωκτικές «ανάγκες», Πλογ 2001, 1233, *Ανδρουλάκης*, Η ποινική δογματική και η απήχησή της στην πράξη 50 χρόνια μετά (ένα παράδειγμα), ΠοινΧρ 2002, 289, *Bottomley*, Έγκλημα και ποινική δικαιοσύνη στο ξεκίνημα του 21^{ου} αιώνα, ΠοινΔικ 2002, 640, *Γιαννίδης*, Η χρησιμότητα και η επάρκεια της δογματικής του ποινικού δικαίου στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα, ΠοινΧρ 2002, 580, *Καϊάφρα-Γκμπάντι*, Οι γενικές αρχές του ποινικού δικαίου στο καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, ΠοινΔικ 2002, 1066, *Λαμπροπούλου*, Κοινωνίες σε «κίνδυνο» και αίσθημα ανασφάλειας, ΠοινΔικ 2002, 556, *Μαγγανάς*, Κοινωνικά προβλήματα και ποινικός έλεγχος, ΠοινΔικ 2002, 47, *Μυλωνόπουλος*, Ο Ποινικός Κώδικας ανάμεσα στο παρόν και στο μέλλον, απολογισμός και προοπτική, Πλογ 2002, 5, *Παπαθεοδώρου*, Δημόσια ασφάλεια και αντεγκληματική πολιτική, 2002, *Παπαχαλαμπους*, Το ποινικό δίκαιο του «εχθρού»: Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, τρομοκρατία και έκτακτη αντιτρομοκρατική νομοθεσία στις ΗΠΑ, ΠοινΔικ 2002, 189, *Παρασκευόπουλος*, Η επίδραση της σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής στο ποινικό δικονομικό δίκαιο, ΠοινΧρ 2002, 583, *Χαραλαμπάκης*, Διαχρονικά και επίκαιρα προβλήματα του ποινικού δικαίου, Πλογ 2002, 11, *Χαραλαμπάκης*, Βασικοί προβληματισμοί ως προς την αντιμετώπιση του διασυνωριακού εγκλήματος από το ποινικό δίκαιο, ΠοινΧρ 2002, 97, *Γιαννουλόπουλος*, Τρομοκρατία και ατομικές ελευθερίες στις ΗΠΑ μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001, ΠοινΔικ 2003, 1379, *Μπιτζιλέκης*, Η ηθική νομιμοποίηση του ποινικού δικαίου, ΠοινΧρ 2003, 385, *Πανούσης*, Η εγκληματολογία στην εποχή της αβεβαιότητας, 2003, *Σπινέλλη*, Ποινικές (:) κυρώσεις σε νομικά πρόσωπα και διαδικασία επιβολής τους, ΠοινΧρ 2003, 97, *Δημητράτος*, Ποινικό δίκαιο και κράτος δικαίου στη σύγχρονη εποχή, ΠοινΔικ 2004, 598, *Μυλωνόπουλος*, Ποινικό δόγμα και διεθνοποίηση της ποινικής δικαιοσύνης – Πρόδος ή οπισθοδρόμηση; ΠοινΧρ 2004, 865, *Παπαγεωργίου-Γονατάς*, Προβληματισμοί στα νέα πεδία εφαρμογής του ποινικού δικαίου, ΠοινΔικ 2004, 840, *Παύλου*, Το ποινικό δίκαιο και οι «αποφάσεις-πλαίσιο» της Ε.Ε., ΠοινΧρ 2004, 961, *Ζαχαρής*, Σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας, ΠοινΧρ 2005, 480, *Λίβος*, Το πρόβλημα της ασφάλειας και η ασφάλεια ως πρόβλημα, Τιμ. Τόμ. Ι. Μανωλεδάκη, τ. Ι, 2005, 185, *Μανωλεδάκης*, Κοινωνία της διακινδύνευσης μεταξύ ασφάλειας και ελευθερίας, σε: Ανθόπουλου/Κοντιάδη/Παπαθεοδώρου, Ασφάλεια και δικαιώματα στην κοινωνία της διακινδύνευσης, 2005, 184, *Σωτηρέλης*, Τρομοκρατία, πολιτικό έγκλημα και δημοσιότητα της δίκης, Τιμ. Τόμ. Ι. Μανωλεδάκη, 2005, 223, *Χρυσόγονος*, Το θεμελιώδες δικαίωμα στην ασφάλεια, σε: Ανθόπουλου/Κοντιάδη/Παπαθεοδώρου, Ασφάλεια και δικαιώματα στην κοινωνία της διακινδύνευσης,

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στον ανά χείρας δεύτερο τόμο του έργου «Ποινικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος» καλύπτονται όλα τα ζητήματα που αφορούν την Ποινή.

Σε αντίθεση με το Πρώτο Μέρος, που αφορά την έννοια του εγκλήματος (άρθρα 1-49), όπου οι μεταβολές που επέφερε ο νέος Ποινικός Κώδικας είναι μεν πολύ ενδιαφέρουσες αλλά επιλεκτικές και δεν επηρεάζουν σημαντικά τη γενικότερη εικόνα, στο Δεύτερο Μέρος (άρθρα 50-133) οι μεταρρυθμίσεις που επέφερε ο Ν. 4619/2019 είναι ριζικές. Τελείως ενδεικτικά αναφέρουμε εδώ την αναδιάταξη των ορίων της κάθειρξης (άρθρ. 52), τον επαναπροσδιορισμό της ποινής κράτησης σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων (άρθρ. 54), την εισαγωγή του θεσμού παροχής κοινωφελούς εργασίας ως κύριας ποινής (άρθρ. 55), την κατάργηση ή μετατροπή ορισμένων από τις παρεπόμενες ποινές, καθώς επίσης και κάποιων από τα μέτρα ασφαλείας, τις μεταβολές στους κανόνες επιμέτρησης της ποινής (άρθρ. 79 ΠΚ), την αναδιάρθρωση των ελαφρυντικών περιστάσεων (άρθρ. 84 ΠΚ), τη διαφοροποίηση του τρόπου επιμέτρησης στην περίπτωση συρροής λόγων μείωσης της ποινής (άρθρ. 85), την κατάργηση της μετατροπής της στερητικής της ελευθερίας ποινής σε χρηματική, που προέβλεπε το άρθρο 82 του προϊσχύσαντος Ποινικού Κώδικα, σοβαρές τροποποιήσεις στο δίκαιο της αναστολής εκτέλεσεως της ποινής (άρθρα 99 επ.) και της υψ' όρον απόλυσης (άρθρα 105B επ.) κ.λπ.

Όλα αυτά συνθέτουν μια εντελώς νέα εικόνα του δικαίου της ποινής, για τη συστηματική ανάλυση και επεξεργασία της οποίας από τη νομολογία και τη θεωρία απαιτείται ικανό χρονικό διάστημα. Έτσι, στο πλαίσιο του παρόντος, η μόνη δυνατότητα που απομένει είναι μια πρώτη προσέγγιση των σχετικών ζητημάτων, χωρίς την απαίτηση η προσέγγιση αυτή να είναι πλήρης και εντελής, κάτι για το οποίο ζητούμε την κατανόηση του αναγνώστη.

Όπως επισημάνθηκε και στον Πρόλογο του 1^{ου} τόμου, λίγο πριν ξεκινήσει η διαδικασία της εκτύπωσης τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση, περί τα τέλη Σεπτεμβρίου του 2021, το πολυαναμενόμενο Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης υπό τον τίτλο «Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας». Ως προς αυτό, καταβλήθηκε μια προσπάθεια ενσωμάτωσης των νομοθετικών ρυθμίσεων που περιέχονται στα άρθρα 1-30 του Σχεδίου Νόμου, με το σκεπτικό ότι το ανά χείρας πόνημα συνιστά ένα εγχειρίδιο του Γενικού Μέρους του Ποινικού Δικαίου, που ως τέτοιο θα έπρεπε να ανταποκρίνεται στα νέα νομοθετικά δεδομένα. Αντιθέτως, οι λιγότερο ουσιώδεις (για ένα σύγγραμμα Γενικού Μέρους) επιμέρους τροποποιήσεις

Πρόλογος

των άρθρων 31-93 του ΣχΝ (αρκετές από τις οποίες αναφέρονται απλώς και μόνο στην τροποποίηση των ποινών των καθ' έκαστον εγκλημάτων) για τεχνικούς λόγους δεν κατέστη δυνατό να ενσωματωθούν στην παρούσα έκδοση.

Αθήνα / Κομοτηνή, Σεπτέμβριος 2021

Αριστοτέλης Ι. Χαραλαμπίδης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 18^ο

ΕΝΝΟΙΑ, ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Γάφος*, Η θετική θεωρία της ποινικής ευθύνης και της ποινής και ο νέος Ποινικός Κώδιξ, ΠοινΧρ 1953, 481, *Παπακυριακόπουλος*, Η εξατομικεύσεις του ποινικού δικαίου κατά τον νέον ποινικόν κώδικα, Τιμ. Τόμ. Κ. Τριανταφυλλόπουλου, 1959, 274, *Μπακατσούλας*, Αι περί εγκλήματος και ποινής θεωρία της νέας κοινωνικής αμύνης, ΠοινΧρ 1966, 193, *Παπαδάτος*, Η έρευνα της προσωπικότητας του εγκληματίου εν τη παρ' ημίν νομοθεσία και πράξει, ΠοινΧρ 1966, 257, *Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου*, Η έρευνα της προσωπικότητας του εγκληματίου, ΠοινΧρ 1967, 129, *Γαρδίκας*, Η πρόληπτική εγγύηση στο σύγχρονο ποινικό δίκαιο, ΠοινΧρ 1969, 513, 593, *Αρβανίτης*, Τινά περί ποινών και αντεγκληματικής πολιτικής, ΕλλΔνη 1969, 86, *Δασκαλάκης*, Η λειτουργία της ποινής υπό το φως των δεδομένων της εγκληματολογίας, 1973, *Παπαδάτος*, Γενικά αρχαί της συγχρόνου ορθολογικής και ανθρωπιστικής αντεγκληματικής πολιτικής, 1973/1977, *Hassemer*, Πρόληψη και ποινική νομοθεσία, ΠοινΧρ 1977, 513, *Κουράκης*, Βάσεις και τάσεις της συγχρόνου αντεγκληματικής πολιτικής, ΠοινΧρ 1978, 1, *Μανωλεδάκης*, Η σχετικότητα της ποινικής προστασίας, 1980, *Μανωλεδάκης*, Τροποποιήσεις, μεταρρύθμιση και ιδεολογικός αποχρωματισμός του Ειδικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα, Δίκαιο και Πολιτική Ι/1982, 23, *Σπινέλλη Κ.*, Η γενική πρόληψη των εγκλημάτων, 1982, *Kaiser*, Σκόπιμη ποινή και ανθρωπικα δικαιώματα, ΠοινΧρ 1982, 833, *Γιαννόπουλος Θ.*, Επιμέτρηση της ποινής και γενική πρόληψη, ΠοινΧρ 1984, 769, *Γιαννόπουλος*, Αντεγκληματική πολιτική και επιμέτρηση της ποινής, ΠοινΧρ 1985, 956, *Κουράκης*, Ποινικό δίκαιο και Ουτοπία, Πρακτικά 6ου Διεθνούς Ανθρωπιστικού Συμποσίου, 1986, 151, *Κουράκης*, Η «αποκλιμάκωση» της ποινικής καταστολής – Όροι και όρια, Μνήμη Ι, 1986, 153, *Κουράκης*, Η αποκλιμάκωση της ποινικής καταστολής, Τιμ. Τόμ. Χωραφά/Γάφου/Γαρδίκας, 1986, 153, *Νικολαΐδης*, Οι «δυσανάλογες» ποινές στο αμερικανικό δίκαιο, ΠοινΧρ 1986, 244, *Πανούσης*, Ο ρόλος των ποινικών επιστημών στον κοινωνικό μετασχηματισμό, Μνήμη Ι, 1986, 209, *Λίβος*, Η σύγχρονη αντεγκληματική πολιτική μπροστά στο δίλημμα της δικαιοκρατίας και της αποτελεσματικότητας, ΠοινΧρ 1987, 692, *Δημόπουλος*, Η προεγκληματική επικινδυνότητα και τα μέτρα για την αντιμετώπισή της, 1988, *Πανούσης*, Η σωφρονιστική μεταρρύθμιση στην Ελλάδα (από τον κυνισμό της εργασίας στην ουτοπία της αγωγής), 1989, *Φαρσεδάκης*, Η εγκληματολογική σκέψη – από την αρχαιότητα μέχρι τις μέρες μας, 1990, *Αλεξιάδης*, Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής, 1991, *Αλεξιάδης*, Βασικές κατευθύνσεις προς μια σύγχρονη σωφρονιστική μεταρρύθμιση, Δίκαιο και Πολιτική 1991, 13, *Πανούσης*, Το έγκλημα πέραν της εγκληματολογικής ανάλυσης και ερμηνείας, 1991, *Γιαννόπουλος Θ.*, Πληθωρισμός στην άσκηση ποινικών διώξεων και φθίνουσα δραστικότητα της γενικής πρόληψης των εγκλημάτων, ΠοινΧρ 1992, 911, *Κουράκης*, Η ουσιαστική έννοια του εγκλήματος ως έρεισμα για την διάκριση γνησίων και μη γνησίων ποινών, Υπερ. 1992, 269, *Παπαγεωργίου Κ.*, Ανταπόδοση, δίκαιη ανταμοιβή και δικαιοσύνη – Η αντιστροφή των απολύτων θεωριών περί ποινής, ΠοινΧρ 1992, 481, *Δημητράτος*, Αντεγκληματική πολιτική και συμβολικό ποινικό δίκαιο, ΝοΒ 1993, 1045, *Καρεκλάς*, Η βραχυχρόνια περιοριστική της ελευθερίας ποινή – Μια προσέγγιση με βάση το γερμανικό δίκαιο, Υπερ. 1994, 267, *Ancel*, Η νέα κοινωνική άμυνα, 1995, *Παπαθεοδώρου Θ.*, Σύγχρονες τάσεις της Ευρωπαϊκής ποινολογίας, Μνήμη ΙΙ, 1996, 981, *Ανδρουλάκης*, Το πρωτείο της ποινής, Υπερ. 1998, 1171, *Δημόπουλος*, Η κρίση του θεσμού της

Μέρος έβδομο: Το σύστημα των ποινικών κυρώσεων

φυλακής και οι μη φυλακτικές κυρώσεις, 1998, *Παπαθεοδώρου Θ.*, Η μορφολογία των ποινών στο γαλλικό ποινικό δίκαιο, Υπερ. 1998, 229, *Hassemer*, Ποινική δικαιοσύνη προσανατολισμένη στο θύμα, Αρμ. 1999, 781, *Κιούπης*, Αναζητώντας το σκοπό της ποινής – Η θεωρία της θετικής γενικής πρόληψης, Υπερ. 1999, 1337, *Κοκκινάκη*, Η σχέση αξιολογικής θεμελίωσης και του σκοπού της ποινής κατά την εφαρμογή του ουσιαστικού ποινικού δικαίου στην πράξη, ΠοινΔικ, 1999, 150, *Λαμπροπούλου*, Κοινωνιολογία του ποινικού δικαίου και των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης, 1999, *Μαγγανάς*, Αποτίμηση βαρύτητας ποινών, ΠοινΔικ 1999, 757, 229, *Μαραβέλιας*, Περί ποινής γλωσσολογικά, ΠοινΧρ 2000, 774, *Κιούπης*, Η επίδραση του Διαφωτισμού στο Ποινικό Δίκαιο, ΠοινΧρ 2001, 577, *Γκιούλη*, Φιλοσοφία της ποινής, 2003, *Μπιτζιλέκης*, Η ηθική νομιμοποίηση του ποινικού δικαίου, ΠοινΧρ 2003, 385, *Δημητράτος*, Ποινικό Δίκαιο και κράτος δικαίου στη σύγχρονη εποχή, ΠοινΔικ 2004, 598, *Δημόπουλος*, Η μεταχείριση των επικίνδυνων κρατουμένων, 2004, *Ζαραφονίτου*, Ανασφάλεια και επέκταση του κοινωνικού ελέγχου, ποινικοποίηση των αντικοινωνικοτήτων και της αταξίας, ΠΛογ 2004, 2049, *Κουράκης*, Εγκληματολογικοί Ορίζοντες, 2005, *Χαραλαμπίκης*, Περιπτώσεις παράλληλης ποινικής και πειθαρχικής δίωξης, ΠΛογ 2005, 1, *Χαραλαμπίκης*, Παρατηρήσεις στο νέο νομοσχέδιο για την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, ΠοινΧρ 2005, 195, *Μανωλεδάκης*, Η απονομή δικαιοσύνης σε περίοδο κρίσης, 2006, *Συμεωνίδου-Καστανίδου*, Το νομοσχέδιο για την ενδοοικογενειακή βία, ΠοινΔικ 2006, 1013, *Τζαννετάκη*, Ο νεοσυντηρητισμός και η πολιτική της μηδενικής ανοχής, 2006, *Χαραλαμπίκης*, Ο νόμος 3500/2006 για την ενδοοικογενειακή βία, ΠΛογ 2006, 719, *Jakobs*, Δημόσια ποινή, σημασία και σκοπός (μτφ: *Κ. Βαθιώτη*), 2007, *Γιαννίδης*, Η νέα νομιμοποίηση του ποινικού δικαίου και το τέλος της κλασσικής δογματικής, ΠοινΧρ 2007, 769, *Δημητράτος*, Αρχή της αναλογικότητας και επιβολή ποινικών κυρώσεων στην ελληνική έννομη τάξη, ΝοΒ 2007, 43, *Παπαθεοδώρου*, Η ποινικοποίηση της ενδοοικογενειακής βίας – συγκριτική προσέγγιση, ΠοινΔικ 2007, 71, *Χαραλαμπίκης*, Ο νέος νόμος 3625/2007 για την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία, ΠΛογ 2007, 825, *Ζαραφονίτου*, Τιμωρητικότητα, σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματικοί προβληματισμοί, 2008, *Ζαραφονίτου/Κουράκης*, Ο φόβος του εγκλήματος στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία και οι τάσεις αυστηροποίησης της ποινικής καταστολής, ΠΛογ 2008, 1007, *Κουράκης*, Θεωρία της ποινής, 2008, *Βαθιώτης*, Πολίτες – εχθροί – κουκουλοφόροι, ΠοινΔικ 2009, 615, *Κουράκης*, Ποινική καταστολή, 5η έκδ. 2009, *Συμεωνίδου-Καστανίδου*, Τα μέτρα του Υπουργείου Δικαιοσύνης για τη διασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης, ΠοινΔικ 2009, 608, *Χαραλαμπίκης*, Η αλλοίωση των χαρακτηριστικών του δράστη και η αντιμετώπισή της στην ελληνική και αλλοδαπή νομοθεσία, ΠοινΔικ 2009, 611, *Αντωνοπούλου*, Σύγχρονες τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής: η πολιτική της μηδενικής ανοχής και τα μέτρα διαχείρισης κρίσεων, 2010, *Κουτσαγγέλης*, Η έμπρακτη μετάνοια μετά την άσκηση ποινικής δίωξης ως προσωπικός λόγος προσωπικής άφεσης της ποινής στα τυπικά αδικήματα, ΠοινΧρ 2010, 252, *Streng*, Από την απόλυτη στη σχετική θεωρία της ποινής – ή αντίστροφα; ΠοινΔικ 2011, 984, *Κοκκινάκης*, Ισόβια κάθειρξη, αρχή της αναλογικότητας και ανααιρετικός έλεγχος, ΠοινΔικ 2012, 1155, *Πάυλου*, Ένας φαύλος κύκλος χωρίς τέλος: οι τροποποιήσεις του ΠΚ (για την επιτάχυνση της δικαιοσύνης και την αποσυμφόρηση των φυλακών) και μια πρόταση για μια συνολική, ουσιαστική και πρακτικά εφικτή λειτουργική αναθεώρηση του ποινικού μας συστήματος, ΠοινΔικ 2012, 921, *Χάιδου*, Η διαχρονικότητα της ποινικής καταστολής, σε Πιτσελά (επιμ.), Ο δρόμος προς τη δικαιοσύνη – Συνέδριο προς τιμήν Σ. Αλεξιάδη, 2012, 196, *Πάυλου*, Η εκ βάθρων αναδιάταξη του συστήματος ποινών ως αυτονόητη προϋπόθεση για την επανεκτίμηση της ποινικής δικαιοσύνης, σε ΕΝοΒΕ, Το Σχέδιο ΠΚ της Επιτροπής Μανωλεδάκη, 2013, 33, *Χαραλαμπίκης*, Ελαφρυντικές περιστάσεις και αποτελεσματικότητα της ποινής, ΠοινΔικ 2013, 238, *Δημητράτος*, Ποινή και εναλλακτικοί τρόποι έκτισής της, ΠοινΧρ 2015, 237, *Παπαχρήστος*, Ποινή: Έννοια και σκοποί, ΠοινΔικ 2017, 1037, *Φυτράκης*, Αόρατες ποινές, 2018, *Βούλγαρης*, Η συστηματική και διαχρο-

κή υποβάθμιση της ποινικής καταστολής και ο νέος ΠΚ, ΠοινΔικ 2019, 783, Πανάγος, Πρότυπα έκτισης των ποινών και ελληνικό σωφρονιστικό δίκαιο, ΠοινΔικ 2019, 13

I. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ¹

1. Η ποινή ως κύρωση του νόμου

Η ποινή αποτελεί κακό, το οποίο διαγράφεται από το νόμο, προσδιορίζεται και επιβάλλεται από τον ποινικό δικαστή και συνίσταται στη μείωση της φυσικής, ηθικής και κοινωνικής υποστάσεως του ανθρώπου², ο οποίος διαπράττει το ποινικό αδίκημα³.

Η φύση της ποινής ως κακού αποτελεί την κύρια προϋπόθεση της λειτουργίας της ως κοινωνικού μέτρου⁴, καθόσον η αποδοτικότητα της από την άποψη της κοινωνικής σκοπιμότητας απορρέει, κατ' ανάγκην, από τη σύνθεση της ενστικτώδους αποστροφής του φυσιολογικού ανθρώπου από τους κινδύνους που τον απειλούν με την λογική άποψη, σύμφωνα με την οποία η παράσταση του ειδικού κινδύνου που συνεπάγεται για τον εγκληματία η επιβολή της ποινής θα τον απομακρύνει από το χώρο των εγκληματικών παραβάσεων⁵. Ο ανωτέρω κίνδυνος συνίσταται ειδικότερα στην προσβολή διαφόρων εννόμων αγαθών του προσώπου του εγκληματία, και μόνο αυτού⁶, κύρια θέση μεταξύ των οποίων κατέχει το έννομο αγαθό της προσωπικής ελευθερίας.

Η φύση των εννόμων αγαθών, τα οποία προσβάλλει η ποινή (ζωή, ελευθερία, τιμή⁷, περιουσία) και η ένταση της προσβολής τους διέπονται από την αξιολογική λειτουργία

1. Για τα εκτιθέμενα στο παρόν κεφάλαιο βλ. και Γεωργιάκη, Ποινικόν δίκαιον, 1991 (επιμ. Α. Χα-ραλαμπάκη).

2. Ο Καρανίκας, Σωφρονιστική, τ. Α', 1948, ομιλεί για «υλική δεινοπάθεια και ηθική μείωση», τις οποίες επιφέρει η επιβολή ποινής.

3. Βλ. ήδη την κλασική διατύπωση του Χωραφά (ΠοινΔ, σελ. 83): «Ποινή είναι κακόν υπό νόμου τινός απειλούμενον και υπό του ποινικού δικαστού καταγιγνωσκόμενον κατά του δράστου ορισμέ-νης αδικπραγίας ως εκδήλωσης ιδιαιτέρας αποδοκίμασίας αυτού υπό της εννόμου τάξεως».

4. Μαργαρίτης/Παρασκευόπουλος/Νούσκαλης, Ποινολογία, 9^η έκδ. 2020, σελ. 3. Ο Δασκαλάκης (Η λειτουργία της ποινής, 1973, σελ. 9) την χαρακτηρίζει ως «το μέσον διά του οποίου το ποινικόν δί-καιον τείνει να εκπληρώση την κοινωνικήν αυτού λειτουργίαν».

5. Όταν αναφερόμαστε στις αντιδράσεις του φυσιολογικού ανθρώπου απέναντι στους κινδύ-νους που προκύπτουν από την επιβολή ποινής, εννοούμε τις περιπτώσεις των ψυχικών καταστάσε-ων, στις οποίες το ένστικτο της φυσικής και κοινωνικής αυτοσυντήρησης λειτουργεί ομαλά, οπότε ο άνθρωπος συνειδητοποιεί την επιβολή της ποινής σαν κάτι το δυσάρεστο και προσπαθεί να την αποφύγει. Αυτό, όμως, δε συμβαίνει σε ορισμένες ειδικές ψυχικές καταστάσεις, όπου τα βασικά έν-στικτα του ανθρώπου (φόβος, πόνος κ.λπ.) δεν ακολούθησαν φυσιολογική εξέλιξη, με αποτέλεσμα την αντίθετη ακριβώς αντίδραση στις παραστάσεις που συνδυάζονται με την ύπαρξη πόνου (σα-δισμός ή μαζοχισμός της ποινής), βλ. σχετικά De Greef, Instincts de defence et de sympathie, 1946.

6. Έτσι γίνεται λόγος για αυστηρή προσωποπαγή φύση των ποινικών κυρώσεων.

7. Ειδικά για το έννομο αγαθό της τιμής, η επιστήμη επισημαίνει ότι αυτό πλήττεται όχι μόνο κα-τά την επιβολή και την έκτιση της ποινής, αλλά και σε προγενέστερα ή μεταγενέστερα στάδια της όλης διαδικασίας. Όπως τονίζει ο Κουράκης (Θεωρία της ποινής, σελ. 32), λόγω του συνταγματικού χαρακτήρα που έχει η διαδικασία αυτή, ήδη ο απλός ύποπτος ενός εγκλήματος εκτίθεται στα μάτια των γύρωστών του και της κοινωνίας γενικότερα (κυρίως μέσω των εφημερίδων και του ηλεκτρονι-κού Τύπου) ως «εγκληματίας», προτού καν αποφανθεί αμετάκλητα ή έστω οριστικά η δικαιοσύνη γι' αυτόν, ενώ και εκείνος που έχει εκτίσει κανονικά την ποινή του, για παρόμοιους συνταγματικούς νόμους, προσκρούει πάραυτα στην καχυποψία των άλλων και εξακολουθεί να παραμένει γι' αυτούς «εγκληματίας» με ποινικό μητρώο.

του ποινικού δικαίου και καθορίζονται από τους κοσμοθεωρητικούς προσανατολισμούς που επικρατούν εκάστοτε στην ποινική έννομη τάξη και κατά συνέπεια από την αντεγκληματική πολιτική την οποία ακολουθεί η πολιτεία⁸.

2. Η ποινή ως κριτήριο του εγκλήματος

Η ποινή αποτελεί το αποκλειστικό κριτήριο του νόμου για τον χαρακτηρισμό μιας πράξεως ως εγκληματικής⁹. Έτσι, όταν ο νόμος τιμωρεί την τέλεση μιας άδικης πράξεως, προβλέποντας γι' αυτή μια από τις ποινές τις οποίες καθορίζει, καθορίζει αυτόματα και τον εγκληματικό της χαρακτήρα. Απόρροια αυτού αποτελεί η ρύθμιση του άρθρου 18 ΠΚ, το οποίο χαρακτηρίζει ως «κακούργημα» κάθε πράξη που τιμωρείται με την ποινή της καθειρξεως¹⁰, και ως «πλημμέλημα» κάθε πράξη που τιμωρείται με φυλάκιση ή με χρηματική ποινή ή με περιορισμό σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων. Μάλιστα, σύμφωνα με το άρθρο 19 ΠΚ, ο χαρακτηρισμός της πράξεως ως κακούργημα ή πλημμέλημα εξαρτάται από τη γενική περιγραφή στην αντίστοιχη νομοθετική ρύθμιση και όχι από την τυχόν ελαφρότερη ποινή που επέβαλε στη συγκεκριμένη περίπτωση ο δικαστής λόγω ελαφρυντικών περιστάσεων (άρθρο 84 ΠΚ) ή για οποιοδήποτε άλλο λόγο μειώσεως της ποινής, σύμφωνα με το άρθρο 83 ΠΚ.

Όμως, η πρωταρχική γνωσιολογική σημασία της ποινής για τη βεβαίωση της υπάρξεως εγκλήματος δεν αποτελεί το αποκλειστικό κριτήριο προσδιορισμού του νοήματος της αξιόποινης συμπεριφοράς. Το περιεχόμενο του εγκλήματος εμφανίζει αυτοτελείς και ουσιαστικές διαφορές από τις άλλες μορφές παραβάσεων του νόμου, η δε ποινή, ως συνέπεια του εγκλήματος, δεν είναι δυνατό να δικαιολογήσει από μόνη της, δηλαδή χωρίς αναφορά στην ποιοτικά ιδιότυπη μορφή του ποινικού αδικήματος, την επιβολή της για την τυχόν τέλεσή του.

Για τον λόγο αυτό πρέπει να αντιμετωπισθεί με ιδιαίτερες επιφυλάξεις η άποψη του *Ανδρουλάκη*¹¹, που θεωρεί την ποινή και όχι το έγκλημα ως το «πρωτεύον μέγεθος της ποινικής επιστήμης», με την αιτιολογία ότι «είναι δυνατός ο αυτοτελής ορισμός της ποινής, χωρίς αναφορά στο έγκλημα». Όμως, η άποψη αυτή, περί του «*πρωτεύου της ποινής*»¹², όσο αξιοπρόσεκτη και αν είναι, συγκρούεται με βασικούς κανόνες της λογικής, σύμφωνα με τους οποίους η ουσία ενός πράγματος (εν προκειμένω μιας συμπεριφοράς) μπορεί να επηρεάζεται, δεν καθορίζεται όμως πρωταρχικά από τις συνέπειές της¹³. Βέβαια, για να υποστηρίξει την άποψή του περί του «πρωτείου της

8. Βλ. τον ιστορικό συσχετισμό μεταξύ κοσμοθεωρητικών αντιλήψεων και ποινικής μεταχειρίσεως από *Κουράκη*, Ποινική Καταστολή, 7^η έκδ., 2009, και *Μαργαρίτη/Παρασκευόπουλο/Νούσκαλη*, Ποινολογία, 9^η έκδ., 2020, σελ. 3 επ.

9. Βλ. όμως και τις ακραίες απόψεις του *Ανδρουλάκη* περί του «πρωτείου της ποινής», τις οποίες εκθέτουμε αμέσως παρακάτω.

10. Το ίδιο ίσχυε και για την ποινή του θανάτου πριν από την κατάργησή της.

11. ΓενΜ Ι, σελ. 16.

12. Έτσι ο ομώνυμος τίτλος της μελέτης του *Ανδρουλάκη*, με την οποία πρωτοδιαπραγματεύθηκε το ζήτημα, δημοσιευμένη στην ZStW 108 (1996), σελ. 300 επ., και αναδημοσιευμένη στην Υπερ. 1998, 1171.

13. Για τον ίδιο λόγο που δεν μπορεί λ.χ. στη Θεολογία η έννοια του «αμαρτήματος» να καθορισθεί από την έννοια της Κολάσεως.

ποινής», ο Ανδρουλάκης επικαλείται ένα κατά βάση ορθό επιχείρημα: Ότι οι (κατά την άποψή του, πιο εύκολα προσδιορίσιμοι) περιορισμοί που συνάγονται από τη φύση της ποινής μπορούν να «ρίξουν κάποιο φως και στη ζητούμενη ουσία του εγκλήματος». Αυτό είναι μεν ακριβές, όχι όμως επαρκές: «Έγκλημα» και «ποινή» αποτελούν σίγουρα συγκοινωνούντα δοχεία, και ως τέτοια κάθε διαπίστωση για την φύση και τους όρους προσδιορισμού του ενός επηρεάζουν σημαντικά τον προσδιορισμό της έννοιας του άλλου. Αυτή όμως η αδιαμφισβήτητη σχέση αλληλουχίας δεν μας απαλλάσσει από την υποχρέωση να διακρίνουμε αυτοτελώς την έννοια του εγκλήματος, ως του πράγματι πρωταρχικού μεγέθους του ποινικού δικαίου. Η ανάγκη αυτή καθίσταται, μάλιστα, στη σύγχρονη εποχή ιδιαίτερα έντονη, όπου, όπως είδαμε στα εισαγωγικά κεφάλαια του Πρώτου Μέρους, συχνά αναδεικνύεται η αβασάνιστη ευκολία με την οποία ο νομοθέτης ανάγει ακόμη και ήσσονος σημασίας μορφές αντικειμενικής συμπεριφοράς σε εγκλήματα και προκαλεί σοβαρούς τριγμούς στα θεμέλια του ποινικού δικαίου αλλά και δυσανάλογη προσβολή των εννόμων αγαθών του ατόμου που θα έχει την ατυχία να εμπλακεί στα γρανάζια της ποινικής δικαιοσύνης.

Συγκεκριμένα, η ποινή ως συνέπεια του εγκλήματος συνιστά ιδιότυπη κύρωση ακριβώς επειδή, σε αντίθεση με άλλες μορφές έννομων συνεπειών (αποζημίωση, πειθαρχικός εξαναγκασμός, δικονομικές κυρώσεις), προσλαμβάνει το νόημά της από την ποιοτικά ιδιότυπη μορφή της αντικοινωνικής προσωπικότητας του εγκληματία. Σκοπός της είναι, όπως θα δούμε αναλυτικά στη συνέχεια, κατά κύριο λόγο να αποκαταστήσει το κύρος της δεοντολογίας των ηθικοκοινωνικών υποχρεώσεων του ατόμου, την οποία προσέβαλε εκ θεμελίων ο εγκληματίας, με τον οποία και συγκρούσθηκε η δεοντολογία αυτή. Οι σκέψεις αυτές, βέβαια, αντιβαίνουν στην σύγχρονη τάση του νομοθέτη να υποβιβάζει το ποινικό δίκαιο σε ένα σύστημα προληπτικών ή κατασταλτικών διοικητικών κυρώσεων, προκειμένου να διασφαλίσει την ευρυθμία σε ευρύτατα πεδία κοινωνικής δραστηριότητας, όπου, λόγω υπολειψυχίας των θεσμών, δεν μπορεί να την επιβάλει με άλλο τρόπο.

II. Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

1. Εισαγωγή

Η φιλοσοφική θεώρηση της ποινής¹⁴, με την οποία αποκαλύπτεται η λειτουργική συνύπαρξη του «απόλυτου» με το «σχετικό» στοιχείο, οδηγεί, κατά συνέπεια, στο πρόβλημα του μέτρου αυτής της συνυπάρξεως και ειδικότερα στο πρόβλημα του εντοπισμού των προστατευτικών επιδιώξεων της ποινής μέσα στα ανυπέρβλητα όρια τα οποία χαράζει η φύση της, ως ηθικής αποδοκίμασίας¹⁵ του νόμου κατά του εγκληματία που αδικοπράγησε ασύγγνωστα. Το πρόβλημα του εναρμονισμού των προστατευτικών με τις αξιολογικές απόψεις της έννομης τάξεως στο πλαίσιο της ποινής

14. Βλ. και τις σχετικές προσεγγίσεις από Γκιούλη, Φιλοσοφία της ποινής, 2003.

15. Ο Κουράκης (Θεωρία της ποινής, σελ. 33), διατηρεί επιφυλάξεις ως προς το εάν θα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται στον ορισμό της ποινής ως στοιχείο αυτής η «εκδήλωση ιδιαίτερης αποδοκίμασίας» κατά του δράστη, θεωρώντας ότι η αποδοκίμασία αυτή δεν αφορά τον ορισμό της ποινής αλλά αποτελεί απλώς «μια ιδιότητα και ένα παρεπόμενό της».

αναφέρεται στο θέμα της νομικής της φύσεως και προσδιορίζεται από την φύση της ποινής: ως κοινωνικού μέτρου αλλά και ως ηθικής αποδοκιμασίας του νόμου.

2. Η φύση της ποινής ως «κοινωνικού μέτρου»

Η ποινή ως κοινωνικό μέτρο απορρέει από την προστατευτική λειτουργία του ποινικού δικαίου και τίθεται στην υπηρεσία του προστατευτικού ενδιαφέροντος της ολότητας, του οποίου και καθίσταται η πιο χαρακτηριστική μορφή¹⁶. Το ενδιαφέρον αυτό προσδιορίζεται: α) από την ανάγκη να εξασφαλίζει ο ποινικός νόμος τόσο το σύνολο όσο και τα άτομα από τους κινδύνους του εγκλήματος, δηλαδή από την ανάγκη προστασίας των εννόμων αγαθών, και β) από την ανάγκη να επιδιώξει ο ποινικός νόμος την κοινωνική αποκατάσταση του εγκληματία, εκεί όπου αυτή είναι δυνατή, δηλαδή από την ανάγκη της κοινωνικής επιλογής.

Η πρώτη από τις ανωτέρω απόψεις κοινωνικού ενδιαφέροντος ως προς την προστατευτική αποστολή της ποινής αναγνωρίσθηκε κυρίως υπό την επίδραση του φυσικού δικαίου, και συγκεκριμένα αφότου ο *Hugo Grotius* στο μνημειώδες έργο του «*De jure belli ac pacis*»¹⁷ αναφέρθηκε για πρώτη φορά στην χρησιμότητα («utilitas») της ποινής. Η δεύτερη άποψη του κοινωνικού ενδιαφέροντος της ποινής αποτελεί, κατά κάποιον τρόπο, ηθικά αιτιώδη συνέπεια του κεντρικού για τον άνθρωπο ενδιαφέροντος του σύγχρονου πολιτισμού και απορρέει από την συνείδηση της υποχρεώσεως της Πολιτείας όπως, παράλληλα προς το ενδιαφέρον για την εδραίωση της τάξεως και της ασφάλειας, υπάρξει και το ενδιαφέρον για την ηθική ανόρθωση και την κοινωνική αποκατάσταση του ανθρώπου ο οποίος αθέτησε τις νομικές του υποχρεώσεις.

Η ποινή ως μέσο προστασίας της εννόμου τάξεως και των εννόμων αγαθών δεν δημιουργεί προβλήματα, όσον αφορά την ένταξή της στην δεοντολογία του νόμου γενικότερα, και του ποινικού δικαίου ειδικότερα. Πράγματι, όπως τονίσθηκε κατ' επανάληψη, το ποινικό δίκαιο δεν συνιστά αυτοτελώς νοούμενο κόσμο αφηρημένων εννοιών, αδιάφορων προς τις κοινωνικές επιδιώξεις της εκάστοτε εποχής, οπότε και μόνο θα ήταν δυνατή η *a priori* αντίθεση μεταξύ νομικού κανόνα και σκόπιμης επιδιώξεως. Αντίθετα το ποινικό δίκαιο συνιστά σταθερό και αποδοτικό παράγοντα της κοινωνικής διαμορφώσεως και του κοινωνικού πολιτισμού.

Ειδικότερα η λειτουργία της ποινής ως κυρώσεως κατά των προσβολών της εννόμου τάξεως και των αγαθών τα οποία αυτή προστατεύει, εναρμονίζεται πλήρως με την μεθοδολογική απαίτηση του ποινικού νόμου, όπως η λειτουργία αυτή πλαισιώνεται, οπωσδήποτε, από την ηθικοκοινωνική αξιολόγηση του νόμου, με την οποία προσδιορίζονται τα κριτήρια της αποδοκιμασίας του δράστη που αδικοπράγησε ασύγγνωστα. Τούτο, διότι τιμωρία για την προσβολή εννόμων αγαθών σημαίνει τιμωρία για την τέλεση ορισμένης πράξεως και επομένως την δυνατότητα καταγνώσεως ποινής η οποία

16. Η ποινή είναι αναμφισβήτητα η πιο δυναμική εκδήλωση του ενδιαφέροντος του συνόλου για την τήρηση της εννόμου τάξεως και την προστασία των εννόμων αγαθών, όχι όμως βέβαια και η μοναδική.

17. Βλ. *Hugo Grotius*, *De jure belli ac pacis*, libri tres, in quibus jus naturae et gentium item juris publici praecipua explicantur, 5^η έκδ., 1646.

να αναλογεί προς την ειδική υπαιτιότητα του δράστη, όπως εκφράζεται αυτή στην συγκεκριμένη πράξη.

Αντίθετα με τα ανωτέρω, η δεύτερη φάση του πρωταρχικού ενδιαφέροντος της Πολιτείας ως προς την ποινή, η οποία αναφέρεται αυτοτελώς στον δράστη και στην προσωπικότητά του, παρουσιάζει αναμφισβήτητες δυσκολίες ως προς την ένταξη της ποινής στα πλαίσια του Δικαίου¹⁸, καθόσον η προστασία που αναμένεται από αυτή δεν είναι ανάγκη να αναφέρεται ειδικά σε κάποια επίμεμπτη προσβολή του εγκληματία, αλλά απορρέει από την γενικότερη αντικοινωνική σημασία που έχει από μόνη της η προσωπικότητα του κοινά επικινδύνου δράστη¹⁹.

Η αποκλειστική όμως αυτή προσαρμογή της ποινής στην επικινδυνότητα απλώς του δράστη, χωρίς την συνεισφορά στην αξιολόγηση της εγκληματικής συμπεριφοράς ως ασύγνωστης, έχει ως απαραίτητη συνέπεια τον ηθικό αποχρωματισμό της ποινής και την αχρήστευση της λειτουργίας της ως αντικειμενικής κρίσεως κατά πρώτο λόγο της ηθικής προσωπικότητας του εγκληματία²⁰. Το απαράδεκτο αυτής της συνέπειας, ως προς την ποινή, προκύπτει από την όλη υφή του ποινικού δικαίου, το οποίο παρέχει την προστασία του μόνο στο πλαίσιο της αξιολογικής του λειτουργίας, δηλαδή μόνον εφόσον η προσβολή και η διακινδύνευση της εννόμου τάξεως εκφράζονται κατά τρόπο ιδιαίτερα επίμεμπτο (ασύγνωστο), ώστε να δικαιολογείται η ηθικοκοινωνική αποδοκιμασία του δράστη εκ μέρους του συνόλου, η οποία εκφράζεται με την ποινή. Γ' αυτό και η προστασία από την επικινδυνότητα, η οποία στα πλαίσια του ποινικού νόμου καθίσταται ταυτόσημη με την ηθικοκοινωνική αποδοκιμασία της δεν είναι δυνατό να είναι αντικείμενο της ποινής, παρά μόνο εφόσον η τελευταία συνδέεται με το ποσοστό εκείνο της επικινδυνότητας που αποτελεί τμήμα της κρίσεως μιας πράξεως ως «ασύγνωστης». Άρα η προστατευτική λειτουργία της ποινής προσδιορίζεται απαρέγκλιτα από την φύση της ως ηθικής αποδοκιμασίας από τον νόμο.

3. Η φύση της ποινής ως «ηθικής αποδοκιμασίας» από το νόμο

Η ποινή ως ηθική αποδοκιμασία²¹ από τον νόμο συνιστά, καταρχήν, έκφραση της

18. Βλ. και Πανάγο (ΠοινΔικ 2019, 13), ο οποίος τονίζει ότι η δικαιολογητική βάση των ποινικών κυρώσεων αποτελεί ένα από τα κεντρικά θέματα εστίασης στην θεωρία του ποινικού δικαίου και την εγκληματολογία. Για τον λόγο αυτό οι ποινικές επιστήμες βρίσκονται σε έναν διαρκή διάλογο με επιμέρους επιστημονικούς κλάδους, όπως λ.χ. η ηθική φιλοσοφία, όπου μελετώνται οι λόγοι που «νομιμοποιούν» από ηθικής απόψεως την ποινή, η πολιτική θεωρία και η κοινωνική ψυχολογία.

19. Η επικινδυνότητα άλλοτε μεν συνεισφέρει στην κρίση για το ασύγνωστο της πράξεως (ένταση της εγκληματικότητας – υποτροπή των καθ' ἑξιν εγκληματιών) και άλλοτε είναι όχι μόνο ξένη προς αυτή την κρίση, αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις την αποκλείει εντελώς (ακαταλόγητοι, επικίνδυνοι εγκληματίες).

20. Γι' αυτό και ο κώδικας του *Ferri* χρησιμοποιεί τον όρο «κυρώσεις» –αντί του όρου «ποινή»– για να εκφράσει τον αμιγή, δηλαδή ανεξάρτητο από κάθε ηθικό χρωματισμό, προστατευτικό χαρακτήρα των προφυλακτικών μέτρων που την αντικαθιστούν. Την ίδια γραμμή ακολουθούσε και ο Σοβιετικός Ποινικός Κώδικας του 1926, που ομιλούσε για «μέτρα κοινωνικής άμυνας» και ορίζει ότι από την εφαρμογή τους «δεν προκύπτει θέμα ανταποδόσεως ή ποινής».

21. Ορθά τονίζει ο *Ανδρουλάκης* (ΓενΜ II, σελ. 17) το στοιχείο του «στιγματισμού» ως κύριο επακόλουθο της ποινής: «Μια ποινή χωρίς στιγματισμό μπορεί μεν να είναι το επιθυμητό όνειρο κάθε προοδευτικού ποινολογούντος, όμως ο στιγματισμός είναι παρά ταύτα ακόμα και σήμερα, σε πείσμα κάθε αλλαγής και «προόδου», σε πείσμα της ελευθεριάζουσας χαλάρωσης των ηθών και της

αρχής του «ασυγγνώστου» της αδικοπραγίας, διότι μόνο αυτός ο οποίος τέλεσε ασύγνωστα τυπική και άδικη πράξη δύναται να τύχει της ηθικής αποδοκιμασίας της εννόμου τάξεως. Γι' αυτό, οποιαδήποτε σκοπιμότητα και αν επιδιώκεται τόσο κατά την επιμέτρηση, όσο και κατά την όλη σκόπιμη διάρθρωση της ποινής, αυτή εντοπίζεται απαραίτητα στα όρια τα οποία χαράζει η υπαιτιότητα του δράστη. Αυτό σημαίνει: α) ότι η επικινδυνότητα δεν είναι δυνατό να οδηγήσει αυτή καθεαυτή στην επιβολή ποινής, έστω και αν υπερβαίνει τα όρια της υπαιτιότητας²², και β) ότι η υπαιτιότητα οδηγεί πάντοτε σε επιβολή ποινής²³, ακόμη και αν η επικινδυνότητα είναι στην συγκεκριμένη περίπτωση ανύπαρκτη²⁴.

Την αδυναμία ταυτίσεως υπαιτιότητας και επικινδυνότητας και την κατά συνέπεια αδυναμία της ποινής να καλύψει το μεγάλο κενό που διανοίγεται στην περιοχή των προστατευτικών αναγκών του συνόλου καλούνται να αντιμετωπίσουν τα λεγόμενα «μέτρα ασφαλείας», για τα οποία γίνεται μνεία σε ειδικό κεφάλαιο. Τα μέσα αυτά διαφέρουν εννοιολογικά από την ποινή²⁵, καθόσον υπαγορεύονται αποκλειστικά από την ανάγκη της προστασίας του συνόλου και έχουν ως προϋπόθεση εφαρμογής τους την επικινδυνότητα του εγκληματία, εφόσον αυτή δεν συντελεί καθόλου ή δεν συντελεί επαρκώς στην θεμελίωση ηθικοκοινωνικής ευθύνης για την πράξη του.

Κάτω από αυτές τις προϋποθέσεις οποιαδήποτε προσπάθεια εννοιολογικής προσεγγίσεως ή συγχύσεως μεταξύ ποινής και μέτρων ασφαλείας σημαίνει, κατ' ανάγκη, την προέκταση του θεσμού της ποινής πέρα από τα όρια που καθορίζει ο καταλογισμός της πράξεως και είναι κατά συνέπεια δογματικά απαράδεκτη. Η εξέταση των μέτρων ασφαλείας, όπως και κάθε μέτρου κοινωνικής αποκαταστάσεως του εγκληματία, λαμβάνει βέβαια χώρα μέσα στην περιοχή του ενδιαφέροντος του ποινικού δικαίου, έξω όμως από τον χώρο των ηθικοκοινωνικών του αξιολογήσεων, δηλαδή σε περιοχή μεταβατική μεταξύ της ποινικής και άλλων συναφών επιστημών, όπως η κοινωνιολογία, η ψυχολογία κ.λπ.

Πολλές παρεξηγήσεις τόσο στον θεωρητικό όσο και στον πρακτικό τομέα θα είχαν αποφευχθεί, εάν το ενδιαφέρον του ποινικού νόμου για ορισμένα θέματα δεν ταυ-

αυξημένης ανεκτικότητας, ένα βασικό χαρακτηριστικό της ποινής, το οποίο με την καταχώριση στο ποινικό μητρώο επιβιώνει ακόμη και μετά την εκτέλεσή της».

22. Φαινομενική είναι μόνο η διάσπαση της αρχής αυτής στο άρθρο 38 ΠΚ διότι, όπως εκτίθεται στα ακόλουθα, ο περιορισμός σε ψυχιατρικό κατάσταση των εγκληματιών με ελαττωμένο καταλογισμό αποτελούσε στην πραγματικότητα ασφαλιστικό μέτρο.

23. Με τις όποιες εξαιρέσεις προβλέπει ο νόμος για λόγους αντεγκληματικής πολιτικής και τις οποίες θα γνωρίσουμε στη συνέχεια.

24. Την δεύτερη αυτή συνέπεια προσπαθούν να αμβλύνουν σύγχρονες προσπάθειες που σχετίζονται με τον περιορισμό του αξιώματος ότι κάθε υπαίτια τέλεση αξιόποινης πράξεως επισύρει απαραίτητα ποινή. Ένα από τα συναφή προβλήματα είναι η εν μέρει αντικατάσταση της δικονομικής αρχής της νομιμότητας (η οποία υποχρεώνει τις διωκτικές αρχές να εγείρουν κατηγορία σε κάθε περίπτωση βάσιμων υπονοιών για την τέλεση εγκλήματος) με την αρχή της σκοπιμότητας, κατά την οποία η εισαγγελική αρχή, αλλά και το δικαστήριο κατά την διάρκεια της δίκης, έχουν την ευχέρεια ματαιώσεως της ποινικής διώξεως σε περίπτωση ελάχιστης ενοχής του κατηγορουμένου, ακόμη και αν αυτός τέλεσε υπαίτια την πράξη. Οι τάσεις αυτές έχουν βρει ήδη έκφραση σε ξένα δίκαια (βλ. λ.χ. τις §§ 153 επ. του γερμανικού Κώδικα ποινικής δικονομίας – StPO).

25. Η παράλληλη αυτή ύπαρξη ποινής και μέτρων ασφαλείας περιγράφεται με τον όρο «δισυπόστατο» («Zweisurigkeit») των ποινικών αντιδράσεων της πολιτείας.